

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

Дипломна робота
магістра

**з теми: «РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ В ПРОЦЕСІ МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Виконала: студентка 2 курсу
DO1–M19z групи,
спеціальності 012 Дошкільна
освіта
Сайко Ольга Володимирівна

Керівник:
Газіна І.О., кандидат
педагогічних наук, доцент
кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент:
Мартинюк Л.В., кандидат
педагогічних наук, доцент,
кафедри музичного мистецтва

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1 Теоретичне обґрунтування розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами музично-театралізованої діяльності.....	8
1.1 Проблема творчості в науково-педагогічній та психологічній літературі.....	8
1.2 Творчість, як своєрідна сфера життя дитини дошкільного віку	12
1.3 Умови розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.....	17
1.4 Театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку.....	25
1.5 Форми організації театралізованої діяльності. Творчі ігри дошкільників.....	38
Висновок до 1 розділу.....	49
Розділ 2 Дослідно-експериментальна робота щодо впливу музично-театралізованої діяльності на творчий розвиток дітей дошкільного віку	51
2.1 Методика проведення експериментального дослідження.....	51
2.2 Констатувальний експеримент.....	52
2.3 Формувальний експеримент.....	57
2.4 Контрольний експеримент.....	76
Висновок до 2 розділу.....	80
Висновки.....	83
Список використаних джерел.....	88

ВСТУП

«Театралізована діяльність є невичерпним джерелом розвитку почуттів, переживань і емоційних відкриттів дитини, залучає її до духовного багатства».
В. О. Сухомлинський

Актуальність дослідження. Проблеми соціально-економічного становища українського суспільства, знецінення традиційних моральних норм і цінностей, пропаганда жорстокості, бездуховності, насильства негативно вплинули на моральні цінності підростаючого покоління. Тому, у наш час, необхідний поворот до забезпечення морального та естетичного виховання дитини, протистояння бездуховності, споживачу, відродженню в дітях бажання і потреби в активній інтелектуальній діяльності.

Розвиток української держави зумовлює необхідність виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити.

Щоб дитина виросла чуйною, милосердною, відвертою, могла творити добрі вчинки та співпереживати, радіти від щирого серця, ми, дорослі, оточуємо її любов'ю та красою. Невичерпним джерелом такої краси є мистецтво – живопис, театр, музика, які існують ще з давніх часів. Завдання кожного педагога – допомогти дитині пізнати і зробити своїм духовним надбанням спадщину рідної культури.

Кожен період розвитку дитини є основою для наступного й відрізняється провідними реакціями та змінами. Саме дошкільний вік є сенситивним періодом розвитку особистості, у якому створюються можливості для формування творчих здібностей та інтелекту. Від того, наскільки якісно і своєчасно були використані ці можливості, багато в чому залежатиме творчий потенціал дорослої людини.

Одним із актуальних завдань, що стоять перед національним дошкільним вихованням, є створення сприятливих педагогічних умов для

прояву творчих здібностей кожною дитиною у різних видах діяльності. Згідно з вимогами Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, зараз недостатньо давати дитині готові знання і вимагати їх засвоєння. Необхідно сприяти формуванню компетентності дитини у різних сферах життєдіяльності, підготувати її до б активної життєвої позиції, тому, що суспільству потрібні самостійні, творчі люди, які зуміють працювати в незалежній державі.

Національна Доктрина розвитку освіти в Україні, Закон України «Про дошкільну освіту», Базовий компонент дошкільної освіти [10; 39; 43] чітко визначають пріоритетним питання розвитку дитини як особистості. Зазначені документи орієнтують на підвищення ролі завдань розвитку творчого потенціалу дитини як засобу формування її духовного світу, національної свідомості, морально-етичних ідеалів. Вони націлюють на реформування та оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання відповідно до вікових та індивідуальних особливостей дітей. Це забезпечить всебічний розвиток дитини, відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, психологічних та фізіологічних особливостей, а також потребу в реалізації власних творчих здібностей.

Творчі здібності пов'язані із створенням нового, оригінального продукту, зі знаходженням нових способів виконання діяльності.

Актуальність теми дипломної роботи на сучасному етапі очевидна: педагогіка з «дидактичної стає розвиваючою», а значить використання елементів театралізації, імпровізації в процесі навчання і виховання дітей стає все більш помітним, і є одним з перспективних напрямів педагогічної діяльності.

Також дуже важливо, щоб у сучасному світі, насиченому інформацією, новими технологіями, дитина не втратила здатності пізнавати світ розумом і серцем, висловлюючи своє ставлення до добра і зла, могла пізнати радість, пов'язану з подоланням труднощів спілкування, подолати невпевненість у собі. Тому цінність і користь занять театралізованою діяльністю очевидна, так

як вона тісно пов'язана зі співом, рухом під музику, слуханням музичних творів.

Проблему розвитку музичних та творчих здібностей дітей дошкільного віку за допомогою театралізованої діяльності у педагогічній теорії розглядали багато як вітчизняних так і зарубіжних вчених. Однак, незважаючи на це, в музично-педагогічній галузі освіти бракує системного дослідження методичних засад формування музичних і творчих здібностей у дітей середнього та старшого дошкільного віку шляхом залучення їх до різних видів театралізованої діяльності. На превеликий жаль існує проблема недостатньої кількості сучасних репертуарних збірок, методичних посібників, у яких було б здійснено адаптацію музичних вистав, казок, театралізованих ігор до певного дитячого віку, їх систематизацію, розкрито значення театралізованої діяльності у формуванні музичних здібностей дошкільників.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична та методична розробленість, а також потреби музично-виховної практики дали підстави для визначення теми дипломної роботи: «Розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку в процесі музично-театралізованої діяльності».

Об'єктом дипломного дослідження виступив процес творчого розвитку дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – музично-театралізована діяльність як засіб розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Мета дослідження – розробити, науково обґрунтувати та провести апробацію технології формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку за допомогою музично-театралізованої діяльності.

Відповідно до визначеної мети поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці дошкільної освіти.

2. Конкретизувати зміст і структуру творчих здібностей дітей дошкільного віку.

3. Дослідити особливості та педагогічні можливості театралізованої діяльності з позицій її впливу на формування творчих здібностей у дошкільників.

4. Обґрунтувати організаційно-методичні засади формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку за допомогою музично-театралізованої діяльності.

6. Розробити, теоретично обґрунтувати та перевірити ефективність технології розвитку творчості дітей дошкільного віку, шляхом залучення їх до музично-театралізованої діяльності.

Гіпотеза – якщо в роботі з дітьми дошкільного віку цілеспрямовано застосовувати елементи музично-театралізованої діяльності, то будуть створені сприятливі умови для їхнього творчого розвитку.

Методи дослідження:

1. теоретичний (аналіз психолого-педагогічної та методичної літератури з проблематики дослідження);
2. експериментальний (проведення констатуючого, формуючого та контрольного етапів).

Теоретичну основу дослідження склали:

- концептуальні положення дошкільної педагогіки (С.Русова, В.Сухомлинський, К.Ушинський) [90; 91; 95; 98];
- сучасна теорія музично-педагогічної освіти (Е.Абдуллін, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька) [1; 61; 71; 72; 73; 86; 87; 88];
- ґрунтовні дослідження з проблем музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку (Н.Ветлугіна, О.Олексюк) [29; 30; 64; 72];
- теоретичні положення психології творчих здібностей (Л.Виготський, О.Леонтьєв, Б.Теплов) [32; 33; 57; 96; 97];
- психолого-педагогічні дослідження театралізованої діяльності (Л.Виготський, Є.Трусова, Д.Ельконін) [32; 33; 46; 104].

Практичне значення дослідження. Матеріали магістерської роботи можуть бути використані вихователями безпосередньо в практичній роботі з дітьми дошкільного віку, викладачами закладів вищої освіти для розробки навчальних курсів, а також студентами для підготовки до семінарських занять, написання кваліфікаційних робіт, виконання завдань педагогічної практики.

База дослідження. Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу «Казка» м. Городок Хмельницької області. У ході експерименту брали участь вихованці закладу дошкільної освіти, група «Світлячок», в кількості 20 чоловік.

Робота над дипломним дослідженням проводилась відповідно до поставлених завдань і включала чотири етапи.

На першому етапі (жовтень – листопад 2019 р.) проаналізовано стан розкриття обраної проблеми в науково-методичній літературі, визначено методологічні й теоретичні основи, предмет, об'єкт, мету і завдання.

На другому етапі (листопад 2019 – січень 2020 рр.) розроблено критерії, показники та встановлено рівні сформованості творчих здібностей у дітей дошкільного віку, визначено організаційно-методичні засади, розроблено технології формування творчих здібностей у дітей дошкільного віку за допомогою музично-театралізованої діяльності.

На третьому етапі (січень – червень 2020 р.) проводився педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний та контрольний етапи).

На четвертому етапі (липень – жовтень 2020 р.) здійснювалося оформлення тексту дипломного дослідження.

Структура дипломної роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Шляхи найбільш ефективного розвитку творчих здібностей дитини протягом ХХ ст. досліджували багато психологів і педагогів.

Творчі здібності – не новий предмет дослідження. Проблема людських здібностей викликала і викликає величезний інтерес людей у всі часи. Однак у минулому у суспільства не виникало особливої потреби в розвитку творчості людей. Таланти з'являлися, як би самі собою, стихійно створювали шедеври літератури та мистецтва: робили наукові відкриття, здійснювали винаходи, задовольняючи тим самим потреби людської культури. У наш час ситуація докорінним чином змінилася. Життя в епоху науково-технічного прогресу стає все більш різноманітним та складним. Воно вимагає від людини не шаблонних, звичних дій, а рухливості, гнучкості мислення, швидкої орієнтації та адаптації до нових умов, творчого підходу до вирішення великих і малих проблем. Якщо враховувати той факт, що частка розумової праці майже у всіх професіях та сферах діяльності постійно зростає, а все більша частина виконавської діяльності перекладається на різноманітні машини, то стає очевидним, що творчі здібності людини слід визнати найістотнішою частиною її інтелекту і завдання їх розвитку – є одним з найважливіших у вихованні сучасної людини. Адже всі культурні цінності, накопичені людством – результат творчої діяльності людей. І те, наскільки просунеться вперед людське суспільство в майбутньому, буде визначатися творчим потенціалом підростаючого покоління.

На формування особистості дитини впливає надзвичайно багато чинників, серед яких чільне місце заслужено посідає культура й мистецтво. Поступово знайомлячись з культурною спадщиною людства, дитина долучається до її цінностей, збагачує свій власний життєвий досвід, отримує можливість творчо застосовувати набуті знання у притаманних їй видах

діяльності. Відповідно, розвивається уява, мислення, комунікативні навички, вміння розуміти іншого тощо.

Музика, художнє слово, зображувальне мистецтво, театр стають для дитини джерелом переживання радощів, відкривають їй мистецтво, забезпечують багатство вражень.

Слід зазначити, що виховання творчих здібностей дітей дошкільного віку буде ефективним лише в тому випадку, якщо воно буде являти собою цілеспрямований процес, у ході якого вирішуватиметься ряд приватних педагогічних завдань, спрямованих на досягнення кінцевої мети. І в даній роботі ми, на основі вивчення навкової та методичної літератури з даної тематики, спробували визначити основні напрями та педагогічні завдання з розвитку таких найважливіших компонентів творчих здібностей як творче мислення та уява в дошкільному віці. Так само важливою є зацікавленість у заняттях самого педагога. Відомо, що зацікавити дітей, чим-небудь, дорослий може тільки, коли він захоплений сам. Коли дитина відчуває таке ставлення дорослого, захоплення красою музики, театру, вона поступово теж зацікавлюється цими цінностями. Якщо ж дорослий виявляє байдужість, ця байдужість передається й дітям. На нашу думку, необхідно удосконалювати театральну-музичне виховання дошкільників, і вдосконалювати не за допомогою створення нових програм, методик, а дотримуватися вже існуючого матеріалу, як уже говорилося, використовувати на заняттях всі види дитячої театральну-музичної діяльності.

Експериментальна частина дослідження передбачала визначення результатів освітнього процесу, спрямованого на формування творчих здібностей дітей дошкільного віку засобами театралізованої діяльності в умовах закладу дошкільної освіти.

Педагогічний експеримент включав в себе три етапи:

- констатувальний;
- формувальний;

- контрольний (підсумковий).

Констатувальний експеримент мав на меті виявити початковий рівень розвитку творчих здібностей групи дітей або однієї дитини, рівень сформованості будь-якої певної здібності тощо.

Формувальний експеримент передбачав навчання дітей дошкільного віку на основі розробленої педагогом-дослідником оригінальної експериментальної методики, що відрізняється від традиційних підходів, і її апробацію з метою виявлення ефективності.

Контрольний експеримент завершив педагогічний експеримент. На цьому етапі використовуються ті ж діагностичні методики, що і в ході констатувального експерименту.

На основі зіставлення даних констатувального і контрольного етапів педагогічного експерименту й можна судити про ефективність застосовуваних методик.

Експериментальна робота проводилася на базі закладу дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу «Казка» м. Городок Хмельницької області.

Як показали результати експерименту, в експериментальній групі, в якій проводилися цілеспрямовані заняття з музично-театралізованої діяльності, відбулися відчутні позитивні зміни. Значно зріс відсоток дітей з високим рівнем розвитку творчих здібностей (з 0% до 60%). Також відбулося зростання відсотку дітей, які демонстрували рівень вище середнього (з 10 % до 40 %). Відповідно, зменшився відсоток дітей з середніми рівнем розвитку творчих здібностей (з 70 % до 0 %) та низьким рівнем (з 20 % до 0 %). Водночас, в контрольній групі, з дітьми якої не проводилися заняття згідно запропонованої експериментальної методики, результати виявилися значно скромнішими. Так дітей з високим рівнем розвитку творчих здібностей зовсім не було виявлено. А кількість дітей з рівнем вище середнього виявилася

більшою (з 20 % до 60 %). Показники середнього рівня змінилися з 50 % до 30 % та низького рівня, відповідно, з 30 % до 10 %.

Позитивна динаміка результатів діагностики музичних і артистичних здібностей дітей дозволяє зробити висновок про сприятливий вплив театралізованої діяльності на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Результатом роботи стали наступні досягнення:

- у дітей з'явився стійкий інтерес до театралізованої діяльності;
- підвищилася творча активність, самостійність у виконанні завдань;
- проявилася емоційність, здатність «вживатися» в створюваний образ, використовуючи міміку, жести, рухи;
- вміння відчувати партнера, грати в колективі однолітків.

Цілеспрямована робота з музично-театралізованої діяльності дозволила вирішити й багато педагогічних завдань, що стосуються формування у дітей інтонаційної виразності мовлення, здійснення інтелектуального та художньо-естетичного виховання дошкільників. Діти, які були залучені до театральної діяльності, підвищили свою пізнавальну й творчу активність. У результаті відбулося успішне формування довірливості поведінки і психічних процесів, що допомогло дітям не лише активно брати участь у різноманітних святах та розвагах, які проводилися в ЗДО, а й, використовуючи вміння та навички, набуті на заняттях, вони могли їх застосувати і в самостійній діяльності.

Музично-театралізована діяльність дає прекрасні можливості для розвитку здібностей до творчості. І від того, наскільки були використані ці можливості, багато в чому буде залежати творчий потенціал дорослої людини.

Позитивна динаміка результатів діагностики музичних і артистичних здібностей дітей дозволяє зробити висновок про сприятливий вплив театралізованої діяльності на розвиток творчих здібностей дітей дошкільного віку.

Загалом, теоретична розробка теми й результати педагогічного експерименту дали підстави стверджувати про ефективність методики розвитку творчих здібностей дітей дошкільного віку шляхом використання засобів музично-театралізованої діяльності. Запропоновану методику можна та необхідно застосувати у роботі з дітьми дошкільного віку в системі освітньої діяльності українських ЗДО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин Э. Б., Николаева Е. В. Теория музыкального образования. Москва : Академия, 2004. 240 с.
2. Антипина Е. А. Театрализованная деятельность в детском саду. Москва : Педагогика, 2003. 180 с.
3. Арнаудов М. Психология литературного творчества. Пер. с болг. Д. Николаева. Москва : Прогресс, 1970. 654 с.
4. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие. Москва : Прогресс, 1974. 386 с.
5. Артемова Л. В. Театр і гра. Вдома, у дитячому садку, в школі. Київ : Томіріс, 2002. 291 с.
6. Артемова Л. В., Богуш А. М., Лисенко Н. В., Стельмахович М. Г. Актуальні проблеми українського національного дошкільця. Івано-Франківськ, 1995. 245 с.
7. Артпедагогика и арттерапия в специальном образовании: Учеб. для студ. сред. и высш. пед. учеб. заведений / Е. А. Медведева, И. К. Левченко, Л. Н. Комиссарова, Т. А. Добровольская. Москва : Академия, 2001. 248 с.
8. Архипова С., Кушнірик Н. Методика розвитку творчих здібностей у дітей дошкільного віку. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe
9. Багатий В. Розвивати творче мислення (ТРВЗ у дитячому садку) // Дошкільне виховання. 1994. № 1. С. 17-19.
10. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція). Київ, 2012. 21 с.
11. Баринова М. М. Про розвиток творчих здібностей. Львів: 1961. 74 с.
12. Березина В. Г. Детство творческой личности. Санкт-Петербург : Изд. Буковского, 1994. 60 с.

13. Берхин Н. Б. Роль сопереживания в восприятии и создании художественных произведений // Вопросы психологии. 1988. № 4. С. 155-160.
14. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2-х кн. Кн. 1. : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: Навч.-метод. видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.
15. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання: Наук.-метод. посібник. Київ : ІЗМН, 1998. 204 с.
16. Бечак Б. А. Воспитание искусством. Москва : Просвещение, 1981. 280 с.
17. Бібік Н. М. Пізнавальний інтерес як умова суб'єктності навчання молодших школярів // Педагогічний дискурс. 2011. Вип. 10. С. 53-56.
18. Богоявленская Д. Б. Психология творческих способностей: учебное пособие. Москва : Академия, 2002. 317 с.
19. Бродецкий А. Я. Внеречевое общение в жизни и в искусстве: Азбука молчания: Учеб. пособие для творческих учеб. заведений, фак. педагогики и психологии. Москва : Владос, 2000. 192 с.
20. Бурно М. Е. Терапия творческим самовыражением. Москва : Медицина, 1989. 304 с.
21. Бузова А. Організація ігрової діяльності в дошкільному навчальному закладі: Методичні рекомендації // Дошкільне виховання. 2007. №10. С. 8-13.
22. Вайнцвайг П. Десять заповедей творческой личности. Москва : Прогресс, 1990. 192 с.
23. Варрки Н. Ребенок в мире творчества: Творческое и эстетическое воспитание дошкольников // Дошкольное воспитание. 2003. №6. С. 57-67.
24. Ващенко Г. Народна пісня і етнопедагогіка України // Народна творчість та етнографія. 2001. № 1-2. С. 30-60.
25. Венгер Л. А., Мухина В. С. Психология. Москва : «Просвещение», 1988. 340 с.

26. Венгер Н. Ю. Путь к развитию творчества // Дошкольное воспитание. 1982. № 11. С. 32–38.
27. Веракса М. Є. Діалектичне мислення і творчість // Питання психології. 1990. № 4. С. 5-9.
28. Верховинець В. М. Весняночка: Ігри з піснями для дітей дошк. і мол.шк. віку. Київ : Муз.Україна, 1989. 343 с.
29. Ветлугина Н. А. Методика музикального виховання в дитячому садку. Москва : Просвещение, 1989. 270 с.
30. Ветлугина Н. А., Кенеман А. В. Теория и методика музикального виховання в дитячому садку: Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. «Дошк. Педагогика и психология». Москва : Прсвещение, 1983. 255 с.
31. Ворожцова О. А. Музыка и игра в детской психотерапии. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2004. 90 с.
32. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте : психологический очерк. Москва : Просвещение, 1991. 93 с.
33. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва : Педагогика, 1987. 344 с.
34. Газіна І. Квітання печі. Фольклорне театралізоване дійство для дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку // Дошкільне виховання. 2004. №8. С. 18-19.
35. Гамезо В. М., Петрова Е. М., Орлова Л. М. Возрастная и педагогическая психология. Москва, 2003. 512 с
36. Гиппиус С. Тренинг развития креативности: гимнастика чувств. Санкт-Петербург : Речь, 2001. 346 с.
37. Годфруа Ж. Психологія, вид. в 2 т. , Т. 1. Київ : Світ, 1992. 442 с.
38. Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. Москва : ИНТОР, 1996. 544 с.
39. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ століття) // Освіта. 1993. грудень. №№ 44-46. С. 1-15.

40. Дусавицький О. К., Заїка Є. В., Зуєв І. О. Дослідження проблеми розвитку особистості в системі розвивальної освіти (досвід харківської психологічної школи) // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2012. Вип. 43(1). С. 80-90.
41. Єфремов В. І. Творче виховання й освіта дітей на базі ТРИЗ. Львів : Унікон-ТРИЗ. 245 с.
42. Заїка Є. В. Комплекс ігор для розвитку уяви // Питання психології. 1993. № 2. С. 54-58.
43. Закон України "Про дошкільну освіту" (зі змінами і доповненнями). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
44. Запорожец А. В. Психология восприятия сказки ребенком-дошкольником // Дошкольное воспитание. 1948. № 9. С. 15-20.
45. Запорожец И. Д. Воспитание эмоций и чувств у дошкольника. Москва : Педагогика, 1985. 186 с.
46. Игры-драматизации в детском саду: Методические рекомендации / Сост. Е.Л. Трусова. Киев : РМК дошкольного воспитания, 1991. 36 с.
47. Кабалевский Д. Б. Воспитание ума и сердца. 2-е изд. Москва : Просвещение, 1984. 204 с.
48. Калинина Р. І. Програма творческо-естетического развития ребенка : Учебно-методическое пособие. Санкт-Петербург : Изд. «Речь», 2002. 168 с.
49. Калинина Р. Р. Тренинг развития личности дошкольника: занятия, игры, упражнения. Санкт-Петербург : Речь, 2001. 160 с.
50. Киричук О. В. Основи психології : Підруч. Київ : Либідь, 2006. 632 с.
51. Козлова С. А., Куликова Т. А. Дошкольная педагогика: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений. 3-е изд., исправ. и доп. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 416 с

52. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стилос, 2000. 336 с.
53. Крилов Е. Школа творчої особистості // Дошкільне виховання. 1992. № 7,8. С. 11-20.
54. Кричковська Т. Д. Психологія дошкільного віку. Навч.-метод. посібник. Ніжин : Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. 61 с.
55. Кудрявцев В. Дитина – дошкільник: новий підхід до діагностики творчих здібностей. 1995. № 9. С. 52-59.
56. Левин В. А. Воспитание творчества. Томск : Пеленг, 1993. 56 с.
57. Леонтьев А. А. Психология общения. 2 е изд., испр. и доп. Москва : Смысл, 1997. 365 с.
58. Лук А. Н. Психология творчества. Москва : Наука, 1978. 125 с.
59. Лэндрет Г. Л. Игровая терапия: искусство отношений: Пер. с англ. Москва : МПА, 1994. 368 с.
60. Мамайчук И. И. Развитие ребенка от рождения до семи лет. Методика наблюдения ребенка. Документы психолога и педиатра. Санкт-Петербург: Питер, 1998. 345 с.
61. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика : Монографія. Київ : Промінь, 2006. 374 с.
62. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности // Вопросы психологии. 1989. № 6. С. 143-149.
63. Менджеричкая Д. В. Воспитателю о детской игре. Кишинев : Лумина, 1985. 151 с.
64. Методика музичного виховання в дитячому садку / під. Ред. Н. А. Ветлугиной. Київ : Освіта, 1982. 214 с.
65. Методика обучения и воспитания в области дошкольного образования : Учебник и практикум для вузов / Под ред. Н. В. Микляевой. Москва : Издательство Юрайт, 2020 . 450 с.

66. Моляко В.А. Техническая творческая одаренность // Наука – педагогу. 2005. № 1. С. 6-18.
67. Мурашкова И. М. Когда я стану волшебником. Рига : Эксперимент, 1994. 62 с.
68. Мухина В. С. Психология дошкольника. Учебн. пособие для студентов пед. институтов и учащихся пед. училищ. Москва : Просвещение, 1975. 239 с.
69. Никитин Б. Развивающие игры. Москва : Знание, 1994. 156 с.
70. Овчинникова Т. С., Потапчук А. А. Двигательный игротренинг для дошкольников. Санкт-Петербург : Речь, 2002. 176 с.
71. Олексюк О. Неперервна мистецька освіта у формуванні духовного потенціалу особистості // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер. : Педагогічні науки. 2016. Вип. 147. С. 19-21.
72. Олексюк О. М. Музична педагогіка: Навчальний посібник. Київ : КНУКіМ, 2006. 188 с.
73. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
74. Паламарчук Л. Б. Розвиток особистості школяра у процесі набуття соціокультурних знань під час вивчення географії // Педагогічна освіта: теорія і практика. Педагогіка. Психологія. 2010. № 1. С. 38-43
75. Паскаль Т. Методичний посібник для викладачів початкової школи та вихователів дитячих садків за курсом "Розвиток творчості". Київ : Освіта, 2005. 200 с.
76. Петрова Т. В. Театрализованные игры в детском саду. Москва, 2000. 180 с.
77. Полуянов Д. Воображение и способности. Москва: Знание, 1985. 50 с.
78. Поніманська Т. І. Дитина і соціум // Дошкільне виховання. 2004. №8. С. 4-6.

79. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. пос. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
80. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ : «Академвидав», 2004. 456 с.
81. Поніманська Т. І. Основи дошкільної педагогіки. Навчальний посібник. Київ : Абрис, 1998. 446 с.
82. Прохорова Л. Розвиваємо творчу активність дошкільнят // Дошкільне виховання. 1996. № 5. С. 21-27.
83. Психология одаренности и творчества / Дружинин В. Н., Савенков А. И., Богоявленская Д. Б. и др. / под ред. Л. И. Ларионовой, А. И. Савенкова. Москва; Санкт-Петербург : Нестор-История, 2017. 287 с.
84. Радынова О. П., Катинене А. И., Палавандишвили М. Л. Музыкальное воспитание дошкольников : Учебник. Москва : Академия, 2000. 236 с.
85. Родной край: Пособие для воспитателей детского сада / Жуковская Р.; Виноградова Н. и др. Москва : Просвещение, 1985. 340 с.
86. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в початковій школі. Навч.-метод. посібник. 2-е вид., доп. Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2001. 230 с.
87. Ростовський О.Я. Педагогіка музичного сприймання : Навч.-метод. посіб. Київ, 1997. 234 с.
88. Рудницька О. П. Музика і культура особистості : проблеми сучасної педагогічної освіти: навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1998. 248 с.
89. Рузина М. С. Страна пальчиковых игр: Развивающие игры для детей и взрослых. Санкт-Петербург : ООО Издательский Дом «Кристалл», 2000. 176 с.
90. Русова С. Ф. В дитячому садку // Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. С. 185–201.
91. Русова С. Ф. Дошкільне виховання // Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. С. 34–184.

92. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : Підручник для вузів. Київ : Генеза, 2002 . 368 с.
93. Спиркин А. Г. Философия. Учебник. Москва : Гардарики, 2006. 736 с.
94. Суржанська В. А. Розвиваємо творчі здібності. Харків : Основа, 2007. 112 с.
95. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Вибрані твори в 5-ти т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 3. С. 7-283.
96. Теплов Б. М. Психология индивидуальных различий / Избр. труды 2 т. Москва : Наука, 1985. 230 с.
97. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. Москва : Наука, 2003. 379 с.
98. Ушинський К. Д. Про народність у громадянському вихованні. // Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. Київ : Радянська школа, 1982. Т. 1. С. 47-122.
99. Фрицюк В. М. Художнє сприйняття. Зорові образи у сприйнятті музики // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. Вінниця, 2003. № 9. С. 81-84.
100. Фромм Е. Мистецтво любові / Пер. з англ. В. І. Кучменко. Харків : «КСД», 2017. 192 с.
101. Халабузарь П. Методика музыкального воспитания. Москва : Просвещение, 1989. 123 с.
102. Чурилова Э. Г. Методика и организация театрализованной деятельности дошкольников и младших школьников: Программа и репертуар. Москва : Владос, 2001. 160 с.
103. Шустерман М. Н. "Куховарская" книга воспитателя. Норильск, 1994. 50 с.
104. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989. 560 с.
105. Якобсон П. М. Психология чувств. Москва : Издательство Академии педагогических наук РСФСР, 1958. 381 с.